

SUB SEMNUL ÎNTREBĂRII

Opera lui Eugène Ionesco:

Scrieri în limba română: *Elegii pentru ființe mici* (versuri, 1931), *Nu* (critică literară, 1934), *Englezește fără profesor* (piesă de teatru, 1943), *Război cu toată lumea* (publicistică, 1992).

Scrieri în limba franceză:

Teatru: *La Cantatrice chauve*, *La Leçon*, *Les Salutations*, *Jacques ou la Soumission*, *L'Avenir est dans les œufs*, *Les Chaises*, *Le Maître*, *Le Salon de l'automobile*, *Victimes du devoir*, *La Jeune Fille à marier*, *Amédée ou Comment s'en débarrasser*, *Le Nouveau Locataire*, *Scène à quatre*, *Le Tableau*, *L'Impromptu de l'Alma*, *Tueur sans gages*, *Rhinocéros*, *Délire à deux*, *Le Piéton de l'air*, *Le roi se meurt*, *La Soif et la Faim*, *La Lacune*, *Exercices de conversation et de diction françaises pour étudiants Américains*, *Jeux de massacre*, *Macbett*, *Ce formidable bordell*, *L'Homme aux valises*, *Voyages chez les morts*, *La Nièce-Épouse*, *Le Vicomte*, *Le Rhume onirique*, *Les connaissez-vous?*, *Maximilien Kolbe*.

Proză: *La Photo du Colonel* (nuvele, 1962), *Le Solitaire* (roman, 1973).

Eseuri și memorialistică: *Notes et contre-notes* (1962), *Journal en miettes* (1967), *Présent passé, passé présent* (1968), *Antidotes* (1977), *Un homme en question* (1979), *Entre la vie et le rêve. Entretiens avec Claude Bonnefoy* (1987), *Une quête intermittente* (1987).

Volume de desene: *Découvertes* (1969), *Le Blanc et le Noir* (1981).

EUGÈNE
IONESCO

SUB SEMNUL
ÎNTREBĂRII

Traducere din franceză de
NATALIA CERNĂUȚEANU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Sub semnul întrebării: omul

Dacă vi s-ar cere să vă faceți acum portretul așa cum vi l-ați făcut în cărțile dumneavoastră, în jurnalele dumneavoastră, în Prezent trecut, trecut prezent, cum v-ați prezenta?

EUGÈNE IONESCO: E foarte complicat. Nu știu. Nu știu cine sunt. Nu știu ce fac aici. Nu știu nici de unde vin, nici încotro mă duc.

Mi s-a întâmplat să mă lupt pentru lucruri în care am crezut cu moderație; lupte politice. Am scris chiar piese mai mult sau mai puțin politice, pentru libertate, împotriva Răului, în piesa *Uciagaș fără simbrie*... N-am crezut decât moderat în tot ce am făcut și în tot ce am scris. Pentru simplul motiv cât se poate de banal că, așa cum spunea Jean Gabin: „Nu suntem aici decât în trecere.“ Și cu asta, Jean Gabin se alătură celor mai mari și mai profunzi filozofi și mistici.

Și ca să citez și alți actori, aș cita-o pe Simone Signoret, care a spus: „Pe zi ce trece, înțeleg tot mai puțin.“ Cu asta, și ea se alătură scepticilor, dacă nu pesimiștilor.

Asta înseamnă, cred, că noi știm cu toții că suntem aici în trecere, că lumea nu este decât zgomot și furie, și totuși mergem mai departe.

Cred că până și oamenii politici au neliniști și că ei înșiși știu că totul e batjocură și că, în cele din urmă, totul e inutil.

Și, ca să mai citez încă un gânditor fără pretenții, aș aminti cuvintele pe care Stalin i le-a spus lui de Gaulle sau lui

Malraux – oricum, relatarea îi aparține lui Malraux: „În final, moartea e cea care câștigă!“

Ceea ce e de necrezut pentru un comunist și pentru un marxist care, în principiu, își închipuie că omenirea are un viitor, și nu numai omenirea, ci și universul: un viitor, un sens...

(*Tăcere*) În cele din urmă, iată ce se petrece: nu mai există ideologie, nu mai există nici măcar idei, dacă vrei să mai găsești câțiva marxiști convinși trebuie să-i cauți în Occident. În Rusia, în Polonia, în Cehoslovacia, în Ungaria, în Bulgaria, în România nu mai sunt, dar se poartă ca și cum ar fi.

Vedem cu toții că Occidentul e în derută. E în derută pentru că a crezut la un moment dat în ideile și în valorile sale. Acum nu mai crede. Nici sovieticii nu mai cred în propriile lor valori. Dar ei au un enorm cinism și o vitalitate enormă care-i determină să facă în continuare ceea ce oamenii fac de sute de ani, de secole și de secole și de secole: să colonizeze, să ocupe, să invadeze, să cucerească piețe, teritorii.

Această vitalitate, acest gen de vitalitate fără speranțe reale, o aveam și eu la nivelul meu. Dar acum, cu vârsta, n-o mai am și sunt tot timpul pe punctul de a demisiona. Dar știu bine că nu voi demisiona, că nu pot să demisionez și că voi continua până la moarte.

Ce numiți „a demisiona“?

Păi, a tăcea. Dar mie îmi place să vorbesc. Sunt nemulțumit de tot ce am făcut.

Am adesea vise cu aceeași temă: confruntarea dintre mine și tatăl meu. Pe când eram școlar, licean, tatăl meu venea în camera mea să vadă dacă-mi făceam temele. Mă surprindea citind Dostoievski, de exemplu, sau poate *Cei trei muschetari*. Se înfuria, îmi controla caietele. Și-n ele găsea numai fragmente de poeme, caricaturi.

Ei, și am visat ceva asemănător. Am visat că tatăl meu îmi spunea: „Ai reușit în viață. Ești celebru. Eu sunt mort. Dar am auzit vorbindu-se de tine. Arată-mi ce-ai făcut!“

Atunci, deschid un sertar și-i arăt foi de hârtie abia începute, caricaturi, hârtii îngălbenite, hârtii rupte: nimic!

Cred că tot ce am făcut eu, cred că tot ce s-a făcut pe lume nu înseamnă absolut nimic.

Atunci, literatura ce rol a avut pentru dumneavoastră, așa, încă de foarte timpuriu?

Cred că nu există nimic mai interesant decât a inventa întâmplări și a le povesti. Nu există lucru mai plăcut și totodată mai important în viață. Dar punem în literatură tot felul de lucruri, preocupări ideologice, propagandă etc. Încât, puțin câte puțin, ajungem să nu mai spunem lucruri gratuite.

Or, tocmai gratuitatea literaturii e interesantă. Iar eu am făcut greșeli. Greșeala fundamentală pe care am făcut-o este aceasta: în loc să povestesc lucruri inexistente, m-am apucat să povestesc despre mine însumi și să apar anumite puncte de vedere sau anumite idei.

Încât cred că din cauza asta mi-am ratat aventura literară.

E prea târziu ca s-o iau de la început.

Dorind să fiu antipolitic, am făcut eu însumi politică – cum spuneam mai înainte –, pentru că a fi împotriva politicii înseamnă tot a face politică.

Cred că literatura ar trebui să ajute la situarea omului între lumea aceasta și lumea cealaltă.

De altfel, asta se întâmplă cu toate operele literare sau artistice – sunt lucruri pe care le-am spus deja, dar uite că trebuie să le mai spun: autorii, scriitorii fac propagandă, fac ideologie, dar marii autori sunt cei care, fără voia lor, au făcut altceva decât propagandă și altceva decât ideologie.

Îl dau întotdeauna de exemplu pe Pirandello, care avea opinii cu privire la psihologia umană. Teoriile psihologice ale lui Pirandello sunt cu mult depășite de când există psihanaliza și alte psihologii abisale. Totuși, piesa lui... piesele lui rămân, dăinuie, în afara oricărei ideologii.

Am dat adesea exemplul templelor grecești. Arhitectul construia un templu pentru a-i adăposti acolo pe credincioși. Or, credincioși nu mai sunt, păgâni nu mai sunt – păgânismul e mort –, așa că templele nu mai sunt locuri de cult, ci pur și simplu altceva decât a vrut arhitectul să facă. Deci ceea ce a făcut el e un simplu edificiu. (...)

Am pierdut firul.

Tot ce s-a făcut pe lume nu reprezintă nimic.

Da.

Nimic! Și totuși ceva... Nimic? Ce înseamnă „nimic“?

(Tăcere) Aveți ceva împotriva dacă mai caut?

Foarte bine. Căutați! Trebuie să căutăm!

(Tăcere) Între '45 și '50 eram un mic funcționar într-o editură juridică. Apoi nu știu ce ambiție m-a împins să scriu piese de teatru, de exemplu.

Nu cred în valoarea profundă a pieselor mele. Nu cred în valoarea operei mele. Și chiar dacă aș crede, ce este această valoare? Acum regret că n-am rămas un mic funcționar. N-aș fi scris nimic, n-aș fi intrat în această zarvă, în acest haos, în acest gen de notorietate și aș fi ieșit acum la pensie.

Aș fi fost poate mai fericit, pentru că, într-un fel, aș fi fost nefericit. Adică aș fi regretat faptul că nu m-am realizat, că n-am scris – pentru că eu am scris întotdeauna –, că nu am făcut ceva. Aș fi avut deci... aș fi avut deci un motiv precis pentru a fi nefericit. Pe când acum știu ce înseamnă să scrii, să fii înțeles, să nu fii înțeles, să fii detestat, și-mi dau seama în cele din urmă că nu merita să fac ceea ce am făcut.

Deci, încă o dată, tot ce am făcut a fost în zadar.

Ce-aș putea să vă mai spun?... Doar atât, că sunt mulțumit să mă aflu printre voi și că singura mărunță consolare pentru marea nenorocire de a te fi născut este, totuși, prietenia.

Nu știu dacă voi spune întotdeauna ceea ce spun acum, dacă ceea ce spun acum... am să mai spun peste trei săptămâni sau peste o lună. Adevărul este că ies – dar încă n-am ieșit cu adevărat – dintr-o criză de angoasă. Adică eram pe punctul de a ieși când am citit cartea lui Philippe Nemo intitulată *Job et l'excès du mal*, și această carte m-a aruncat din nou în starea mea de angoasă. Primele cincizeci sau șaiszeci de pagini ale cărții lui Nemo conțin o extraordinară descriere fenomenologică a angoasei.

Ce înseamnă „a fi în stare de angoasă“?

Nu știu dacă ceea ce cred eu este ceea ce cred medicii, sociologii, psihiatrui.

„A fi în stare de angoasă“ înseamnă, pentru mine, a fi DINCOLO, sau aproape dincolo de limita acestei lumi; adică, în angoasă, lumea întreagă este pusă sub semnul întrebării: „De ce există mai degrabă ceva decât nimic?“ se întreba Heidegger. Și această formulă este reluată și completată de Nemo: „De ce există mai degrabă rău decât bine?“

Dar „De ce există mai degrabă rău decât bine?“ este o întrebare teribilă, mai puțin angoasantă, totuși, decât întrebarea: „De ce există mai degrabă ceva decât nimic?“

Ai impresia că întreagă această lume, întreaga creație, este un ecran, un vâl pe care cineva, numit de unii „Dumnezeu“, l-a pus între el și noi.

În final, nu găsesc o justificare revirimentului lui Iov, care este totuși, dacă am înțeles eu bine, o acceptare a enigmei. Mă simt mai aproape de Wiesel, care refuză judecătorii, prietenii, vinovăția lui Iov.

Personal, eu n-am avut un reviriment. Mă simt Iov și rămân la întrebarea fundamentală: „Ce aveți cu mine?“

Aici am pierdut din nou firul. Îmi lipsește o Ariadnă pentru acest labirint.

Firul era... Dumnezeu!

Cuprins

Sub semnul întrebării: omul (<i>Tel Quel</i> , februarie 1978)	5
Cultura și politica (<i>Inedit</i>)	39
Discurs de deschidere a Festivalului de la Salzburg, 1972 (Vara 1972)	59
Să ne eliberăm de ideile noastre (<i>N.R.F.</i> , septembrie 1977)	69
Totul de la capăt? (<i>N.R.F.</i> , noiembrie 1977)	76
Mi-e din ce în ce mai greu... (<i>N.R.F.</i> , ianuarie 1978)	83
Câteva motive noi de disperare (<i>N.R.F.</i> , aprilie 1978)	91
O lună mai târziu (<i>N.R.F.</i> , august 1978)	101
Monologuri și dramatizarea unor vise (<i>N.R.F.</i> , martie 1979)	108
Miriam și alții (<i>Inedit</i>)	118
Doctorul I.V. sosește în Franța (<i>Inedit</i>)	124
Teama de utopie (<i>Inedit</i>)	127
Evenimente inexplicabile care mi s-au întâmplat (<i>Cahiers de l'Est</i> , nr. 1, ianuarie 1975)	130
Acuz... (<i>Le Figaro</i> , 24 decembrie 1977)	144
Acești americani antiamericani (<i>Le Figaro</i> , 25 decembrie 1978)	149

Împotriva regizorilor cenzori (<i>Le Figaro</i> , 10 februarie 1979)	154
Stalin: arhetipul tiranului (<i>Le Figaro</i> , 1 martie 1978)	158
Scrisoare către M.	162
Jos politicianii (<i>L'Express</i> , 9 ianuarie 1978)	168
<i>Cântăreața</i> după douăzeci de ani (<i>L'Express Magazine</i> , 9–15 ianuarie 1978)	171
<i>Job et l'excès du mal</i> de Philippe Nemo (<i>Le Quotidien de Paris</i> , 8 iunie 1978)	174
Miró, singurul pictor care a îndrăznit să-i demonstreze lui Dumnezeu că s-a înșelat (<i>Paris-Match</i> , 10 noiembrie 1978)	181
Lumea este insuportabilă (<i>Le Soir</i> , Bruxelles, 14 februarie 1979)	184
Paul Goma (<i>Le Monde</i> , 9 martie 1979)	187
31 august 1978 (<i>Inedit</i>)	191